

NR. 234 | MAART 2026 | VERSCHIJNT VIERMAAL PER JAAR

VIERDEWERELDBLAD

ATD | ALL TOGETHER FOR DIGNITY | SAMEN VOOR WAARDIGHEID

4 Mary Rabagliati

7 Medisch Huis
Oud-Molenbeek

9 Jaarboek armoede
rond wonen

➤ EDITO

KENNIS, EEN GOED BEGIN

Het is goed nog eens te herhalen wat eerder in de pers verscheen: "Zesduizend kinderen zijn thuisloos in Vlaanderen". Die titel kregen we te zien op de Werelddag van het Kind, enkele maanden geleden. Bovenop het aantal kinderen moet je de ouders nog meetellen. Elke week dreigen bijna tweehonderd gezinnen uit huis gezet te worden.

Een onverdraaglijke realiteit, laten we dat eerst goed tot ons doordringen.

Toch merk ik ook iets positiefs in dit bericht: we kregen getallen, een idee van de omvang van dit probleem. Ook informatie over de gevolgen voor de getroffen gezinnen werd meegegeven: tijdelijk onderdak bij familie of kennissen, in noodwoningen, maar ook plaatsing van de kinderen in jeugdhulpinstellingen en ziekenhuizen omdat er te weinig gezinsopvangplaatsen zijn.

Een probleem in detail kennen is een goede basis om oplossingen uit te werken en vervolgens uit te voeren. Over huisvesting is al heel veel goede kennis voorhanden. Dat bleek nog eens bij de voorstelling in december van het Jaarboek over armoede en uitsluiting. Maar het is spijtig genoeg ook duidelijk dat kennis alleen niet volstaat om de knelpunten weg te werken. Meer daarover in dit nummer.

Een pijnpunt bij veel bronnen van kennis over armoede en de interpretatie daarvan is de afwezigheid van mensen in armoede zelf. Het Algemeen verslag over de armoede (1994) was een belangrijk keerpunt: mensen in armoede konden via hun verenigingen rechtstreeks mee de situatie beschrijven en aanbevelingen doen. Het nadien opgerichte steunpunt armoedebestrijding zet sindsdien die dialoog verder en brengt daarover om de twee jaar verslag uit. Het jongste verslag gaat over publieke dienstverlening en is zoals het Jaarboek een goudmijn van informatie en analyse. Het is volgens mij verplichte lectuur voor alle beleidsverantwoordelijken en stafmedewerkers van diensten die onze sociale bescherming belichamen. In dit nummer een teaser hierover.

Ik trek de rode draad van 'bronnen van kennis' door naar het recente boek *Joyful revolution (Vreugdevolle revolutie)*. Een biografisch document in het Engels dat gaat over de rol van Mary Rabagliatti, een inmiddels overleden Britse vrouw die in 1962 op twintigjarige leeftijd met Joseph Wresinski ging meewerken als volontair. Zowel kritisch naar de samenleving als naar de prille beweging waarin ze zich voluit inzette, heeft ze door haar actie, inzichten en geschriften ATD Vierde Wereld mee vormgegeven. Het artikel in dit nummer geeft zin om het boek te lezen. Een levensverhaal met onvermijdelijke kronkels en diepten op de weg, maar met een sterk kompas, kan inspireren. Ook vandaag ontmoeten we bij ATD jonge mensen die op zoek zijn naar een pad dat bij hen past, maar wegleidt van onverschilligheid en hardheid. ●

Bert Luyts
Nationaal Team

Uitgave van de Beweging
ATD Vierde Wereld
Victor Jacobslaan 12
1040 Brussel
(02) 650.08.70
contact@atd-vierdewereld.be
www.atd-vierdewereld.be
Internationaal: **www.atd-fourthworld.org**
Over de stichter: **www.joseph-wresinski.org/nl**
facebook.com/ATDVIa

Verantwoordelijk uitgever:

Bert Luyts
Victor Jacobslaan 12
1040 Brussel
Foto's: ATD Vierde Wereld,
tenzij anders vermeld.

Voor giften van 40 euro of meer per jaar ontvangt u een fiscaal attest.

IBAN: BE44 0689 4871 0345

Contacteer ons voor een gratis abonnement
op het Vierde Wereldblad.

U kan ATD Vierde Wereld ook opnemen
in uw testament. Meer info hierover vindt u
op www.atd-vierdewereld.be.

Lay-out: Da's Strafl

Druk: Graphius

Coverfoto: Katia Mercelis

DE STAPEL

Katrien belt aan bij het kleine rijtjeshuis aan het einde van de straat. Ze komt de kinderen van Laura ophalen voor de straatbibliotheek. De bel doet het niet meer, dus klopt ze op het raam. Even later klinken kinderstemmen en gestommel in de gang. Laura opent de deur en nodigt Katrien uit naar binnen te komen.

Voor ze de deur sluit, loopt Laura naar de brievenbus in de voortuin. Katrien ziet haar even aarzelen, maar dan steekt ze toch het sleuteltje in het slot. Twee witte enveloppen komen tevoorschijn. Laura zucht diep en legt ze in de keuken bovenop een stapel andere brieven – allemaal ongeopend. Katrien kijkt haar vragend aan.

“Het zijn toch altijd rekeningen, of brieven waar ik geen bal van versta.” zegt Laura, terwijl ze haar schouders ophaalt. Ondertussen rennen de kinderen luidruchtig heen en weer, op zoek naar schoenen en jassen. Even later trekken ook Laura en Katrien hun jassen aan en lopen mee met de kinderen naar het plein, midden in de wijk.

De vrijwilligers zijn er het bonte lappendeken van de straatbibliotheek aan het uitspreiden. Kinderen komen van alle kanten aangerend – een vrolijk tafereel, maar Katrien merkt dat Laura’s gedachten ergens anders zijn. Katrien vraagt haar wat er op haar lever ligt.

“Vroeger ging al onze post naar de schuldbeheerder,” zegt Laura zacht terwijl ze haar schouders optrekt. “Nu moeten we dat allemaal zelf doen. Ik krijg er stress van.”

Katrien knikt begrijpend. “Misschien,” zegt ze voorzichtig, “kunnen we eens samen ernaar kijken?” Laura knikt en laat haar blik over de spelende kinderen glijden. De enveloppen zijn er nog, weet ze. Maar hier, op de straatbibliotheek tussen de andere ouders en kinderen, voelt de last even lichter. ●

Evelien Lambrecht

HET VERLANGEN NAAR EEN ZINVOL LEVEN

En de zoektocht naar sociale rechtvaardigheid

De Britse Mary Rabagliati was twintig toen ze voor een tweetal maanden ging helpen in het barakkenkamp bij Parijs, waar Joseph Wresinski woonde en werkte. Ze bleef en bouwde mee de internationale beweging uit. Diana Skelton schreef er een boek over.

Voor Diana Skelton is het ook een persoonlijk verhaal. Ze ontmoette Mary toen ze zelf twintig was, tijdens haar opleiding voor het Internationaal Voluntariaat. Ze woonden samen, werkten samen en voerden talloze gesprekken die Diana's levenskeuzes beïnvloed hebben. Toen Mary zes jaar later aan kanker overleed, bleef Diana achter met vragen over wat Mary nog had kunnen betekenen. Toen ze jaren later de archieven van ATD doornam, ontdekte

ze hoeveel Mary had geschreven en hoe groot haar invloed werkelijk was. Het besef dat zijzelf inmiddels even oud was als Mary toen ze stierf, gaf haar het gevoel dat ze Mary's verhaal moest doorgeven.

Diana gaat als het ware in dialoog met Mary. Beiden werkten in meerdere landen, beiden zagen hoe armoede het recht op gezinsleven onder druk zet, en beiden worstelden met de complexiteit van het leiden

van diverse teams. Het boek is tevens een reflectie op de armoedebestrijding vandaag en de uitdagingen die daarbij horen.

Een schokkend begin

Het verhaal begint in 1962. De twintigjarige Mary Rabagliati trekt voor twee of drie maanden naar het noodkamp van Noisy-le-Grand. *"Op een donkere, mistige februariavond stapte ik uit de bus en liep over de asfaltweg. Plotseling werd het*

De eersten die blijven zijn vrouwen

Het is merkwaardig hoe ATD Vierde Wereld op korte tijd uitgroeide van een eenmansactie in een barakkenkamp nabij Parijs tot een internationale beweging. Ik kende de beweging enkele jaren toen ik de voorbereidingen meemaakte voor de 30ste verjaardag, op 17 oktober 1987. Honderdduizend mensen uit verschillende landen stroomden samen voor een indrukwekkend evenement om en rond de Eiffeltoren. In 1992 werd die verjaardag door de Verenigde Naties uitgeroepen tot Werelddag van Verzet tegen armoede. Ondertussen komt de zeventigste verjaardag in zicht. Een Franse historica bestudeerde de geschiedenis van ATD, als buitenstaander. Ze kreeg toegang tot de archieven en sprak met tal van mensen. Het resultaat verscheen in 2025 in boekvorm.

Boeken over bijzondere vrouwen

Als Joseph Wresinski, priester, in 1956 in de bidonville van Noisy-le-Grand komt wonen krijgt hij hulp van jongeren. Ze komen tijdens hun vakanties, sommigen komen terug voor meerdere maanden. Pas na enkele jaren komen er mensen die blijven, en die eerste

blijvers zijn vrouwen. Over twee van hen is vorig jaar een boek verschenen. In het Nederlands is er de biografie van Alwine de Vos van Steenwijk, een Nederlandse diplomate in Parijs, die op een tweede nieuwjaarsdag een bezoek brengt aan het kamp waarover ze las in 'Elle'. Het laat haar nooit meer los. De Nederlandse Astrid Schutte verdiepte zich in de persoon en de achtergrond van deze merkwaardige, in Nederland weinig bekende vrouw. Een Engelstalig boek over de Britse Mary Rabagliati is geschreven door Diana Skelton, Amerikaanse uit de buurt van Washington D.C. en zelf volontair bij ATD Vierde Wereld.

IM

Axelle Brodriez-Dolino (2025), *ATD Quart Monde, une histoire transnationale*. Presses Universitaires de France
Astrid Schutte (2025), *Barones tussen de armen*, Spectrum
Diane Skelton (2025) *Joyful Revolution. Poverty, Social Justice and The Story of Mary Rabagliati*, The Lutterworth Press

asfalt slechts een stoffig pad met kuilen. De dichtstbijzijnde bushalte was honderden meters van het kamp verwijderd. De weg stopte, en je moest in het stof – of de modder – lopen naar een plek waar alles vies was. Er waren overal ratten. Er woonden mensen! Ik was echt geschokt.”

Confrontatie met onrecht

Diana: “Ik was 15 en bezorgd over racisme. Daarom begon ik met vrijwilligerswerk in een deel van Washington DC dat voor 100% uit zwarte mensen bestond, het zogenaamde “hart van de drugswijk”, grenzend aan de rosse buurt, ongeveer 11 kilometer van mijn huis. Als de schemering viel, verzamelden tieners zich geleidelijk op de hoek van de straat. Regelmatig reden politieauto's met piepende banden het trottoir op en riepen “Sasquatch!” om de tieners te verspreiden – voor even, want even verderop kwamen ze weer bij elkaar.”

Op zoek naar zin

De twintigjarige Mary werkte als secretaresse op een architectenbureau in Londen. “Ik wilde iets anders, maar wat? Ik wist hoe het was om geld te verdienen, naar huis te gaan en mijn eigen ding te doen. Dat paste niet bij mij. Ik vond het zonde om iemand anders rijk te maken en vervolgens mijn salaris uit te geven. Ik was op zoek naar iets zinvol om te doen.” Juist dat pad van ‘oppervlakkige zinloosheid’ vreesde Diana en het verlangen daaraan te ontsnappen bracht haar naar ATD Vierde Wereld.

Strijd voor vrouwen en meisjes in armoede

Mary bleef zich heel haar verdere leven engageren naast Joseph Wresinski. Een belangrijk deel van haar werk draaide om de positie van vrouwen en meisjes in armoede. Ze zag hoe geweld, vroeg moederschap en institutionele vooroordelen hun kansen beperkten. Ze vocht voor hun recht om hun kinderen zelf op te voeden en voor toegang tot middelen die hun

▲ Mary's benadering van sociale rechtvaardigheid was revolutionair. Tegelijkertijd was ze iemand die overal naar vreugde zocht, en die zo vaak mogelijk danste.

autonomie konden versterken. Dat ze zelfs een katholieke priester wist te overtuigen dat vrouwen in armoede recht hadden op anticonceptie, toont haar vastberadenheid én haar vermogen om bruggen te bouwen.

“Een belangrijk deel van Mary's werk draaide om de positie van vrouwen en meisjes in armoede.”

Een tijd geleden interviewde Diana een Britse militante over haar tienerjaren. Met een door trauma getekende stem vertelde ze haar: ‘Op mijn vijftiende plaatste de jeugdzorg mij in een woonvoorziening voor volwassenen. Daar was ik samen met zeven mannen. Zij hebben mij allemaal mishandeld, misbruikt en seksueel uitgebuit.’ Dat tienermeisjes gehuisvest worden zonder toezicht gebeurt vandaag nog. Hoe kan uitbuiting dan stoppen, vraagt Diana zich af. ‘Deze militante en vele anderen hebben ondraaglijke pijn geleden in hun contact met de jeugdzorg. Toch hebben ze samen met ATD gestreden om armoede uit te roeien en het beleid te verbeteren.’

Kwetsbaarheid in het dagelijks werk

Het fascineerde Diana hoe Mary omging met alledaagse uitdagingen. Mary was altijd opvallend openhartig: over momenten waarop ze zichzelf verwijten maakte omdat ze haar geduld verloor, maar ook over frustratie, uitputting en wat zij ‘onze dagelijkse gemeenschap’ noemde. Ze werkte hard aan het opbouwen van een beweging voor sociale rechtvaardigheid, maar ze wist dat dit werk niet alleen bestaat uit grote bijeenkomsten bij de Verenigde Naties of met parlementsleden. Het zit juist ook in de dagelijkse ontberingen van armoede en in alle redenen waarom mensen soms hard worden.

Onzekerheid

Tijdens een stranduitje kreeg Diana's vermoede en prikkelbare peuter een driftbui. Verschillende ouders in armoede, van wie velen zelf streng waren opgevoed, vonden dat een pak slaag de enige oplossing was. Diana had haar kinderen nooit geslagen, maar ze had ook geen wondermiddel tegen driftbuien. Ze kreeg kritiek omdat ze te mild zou zijn. Onzeker over zichzelf voelde ze zich eerst ongelukkig en vernederd door wat als een bewijs van haar onbekwaamheid aanvoelde – zowel als ouder als in haar rol bij ATD, waar ze relaties juist wilde versterken. ▶

Ze begon zich te verdedigen:
'Met een schreeuwende peuter
kan je niet onderhandelen!'

Publiceren als vorm van verzet

Mary ging in New York werken en later in Engeland, waar ze op aansporing van Wresinski een diploma haalde aan de London School of Economics. Ze werd binnen ATD verantwoordelijk voor de uitgave van boeken en nieuwsbrieven. Ze wist hoe hardnekkig de vooroordelen over mensen in armoede waren. Jongeren uit noodhuisvesting werden geweerd uit danszalen, politie stuurde hen weg, en hun woonadres was genoeg om hen te stigmatiseren. Mary zag publicaties als een manier om die misverstanden te doorbreken en om de kracht, creativiteit en ambities van mensen in armoede zichtbaar te maken.

Diana schrijft: *"Journalisten kunnen mensen in armoede soms in kwetsende stereotypen duwen. Toch hecht ik veel waarde aan onderzoeksjournalistiek, een beroep dat essentieel is voor een gezonde democratie. Dus wanneer anderen binnen ATD de media bekritiseren, ben ik degene die zegt: #NotAllJournalists. En een groot deel van het werk van ATD vandaag is niet alleen het creëren van kansen voor mensen in armoede om met de pers te spreken, maar ook lang daarvoor het creëren van veilige ruimtes waar mensen met vergelijkbare armoede-ervaringen kunnen nadenken over het stellen en beschermen van hun grenzen terwijl ze zelfvertrouwen opbouwen."*

▼ Diana Skelton ontmoette Mary toen ze zelf twintig was, tijdens haar opleiding voor het Internationaal Voluntariaat. Ze woonden samen, werkten samen en voerden talloze gesprekken die Diana's levenskeuzes beïnvloed hebben.

Een vreugdevolle revolutie

Diana koos als titel voor het boek *Joyful Revolution*. Mary's benadering van sociale rechtvaardigheid was revolutionair. Tegelijkertijd was ze iemand die overal naar vreugde zocht, en die zo vaak mogelijk danste.

Diana schrijft: *'Mary begon met chemotherapie een paar maanden nadat ik haar voor het eerst ontmoette. Hoewel we de zware tol van haar ziekte niet konden negeren, deed ze enorme inspanningen om vreugde te blijven verspreiden. Op een avond merkte ze dat ik gestrest was door het vele werk. Zonder aarzelen besloot ze dat we naar Parijs moesten – een uur rijden. Ze nam me mee naar een gezellige bistro, trakteerde me op Franse uiensoep en bracht me de hele avond aan het lachen.'*

Het gaat verder

Mary is in 1992 op 50-jarige leeftijd overleden. Diana maakte acht jaar lang (2008-2016) deel uit van het leidinggevend team van de internationale beweging. Voordien werkte ze in Madagaskar, in New York als vertegenwoordiger van ATD bij de Verenigde Naties, en voor de Europese jongerenafdeling vanuit het Franse Champeaux. Momenteel werkt ze vanuit het Verenigd Koninkrijk. ●

Isabelle Maes

Voor dit artikel hadden we een schrijfgesprek met Diane Skelton, via e-mail.

TOTAALAANPAK VOOR JURIDISCHE HULP

De eerste wijkgezondheidscentra kregen tegenwind van artsen en hun orde. Het is te vergelijken met wat Casa Legal nu ondervindt.

Casa Legal is een vereniging voor juridische bijstand, opgericht in 2020. Maatschappelijk werkers, een psycholoog en advocaten werken er samen, in dienstverband. Toegang tot het recht is belangrijk, maar als kwetsbare mensen ook andere problemen hebben, dan is een totaalaanpak nodig. De Orde van Vlaamse Balies betwist de wettigheid van de subsidie voor Casa Legal, omdat die oneerlijke concurrentie zou vormen voor de advocatuur.

Marek Hudon vraagt zich in een krantenopinie af of beroepsorden bang zijn voor innovatie. "Na een testperiode moet het model van Casa Legal worden gevalideerd voordat het op grotere schaal kan worden uitgerold. Precies daarvoor dient de subsidie." Door die tegenstand wordt sociale innovatie afgeremd, terwijl professionals op het terrein beseffen dat er naar andere modellen moet gezocht worden om de problemen op te lossen. "De energie voor verandering bestaat op het terrein. Wat vaak ontbreekt, is het vermogen van onze structuren om die energie binnen te laten in plaats van haar te blokkeren." ●

Marek Hudon – *Opinie in De Standaard*, 11 december 2025 - www.casalegal.be

50 JAAR MEDISCH HUIS “OUD-MOLENBEEK”

Gezondheid en cultuur

November 2025: in de grote feestschuur van het sfeervolle Karreveldkasteel van Sint-Jans-Molenbeek vierden gezinnen, ouders met jonge kinderen, oudere of voormalige bewoners van de wijk achter het kanaal samen feest. Het was even zoeken naar het personeel van het Medisch Huis; zij stonden in voor de bediening. Er was een wereldbuffet, dansmuziek en kinderanimatie. De sfeer was warm en hartelijk: iedereen sprak met elkaar. Geen statige receptie, maar een uitgebreid familiefeest. Die sfeer weerspiegelde de unieke banden die in vijftig jaar zijn gegroeid rond het Medisch Huis Oud-Molenbeek. Een bijzonder huis midden in een dichtbevolkte en veelkleurige Brusselse wijk. Een huis met een hart voor verbinding, welzijn en samen vieren. Een huis met een open deur en een lage drempel, zoals ook vandaag zichtbaar is in het logo.

Eerst wonen in de wijk

Anne Germain, kinesiste, sportleerkracht en medestander van het eerste uur, vertelt: “Joseph Wresinski, oprichter van de internationale beweging ATD Vierde Wereld, had mijn man en ik gevraagd om samen met twee andere dokters een medisch kabinet te starten in Oud-Molenbeek. Maar niet meteen. Eerst zouden we er wonen met ons gezin, en pas later projecten en het medisch huis uitbouwen. Vertrouwd raken met de wijk, mensen ontmoeten en aanwezig zijn in de straten: dat was de start.”

“Vertrouwd raken met de wijk, mensen ontmoeten en aanwezig zijn in de straten: dat was de start.”

▲ 50 jaar geleden startte ATD Vierde Wereld een Medisch Huis in Oud-Molenbeek. Een noodzakelijk antwoord op de grote ongelijkheid in gezondheid en toegang tot basisgezondheidszorg.

Een andere volontair woonde al in de wijk en leerde zo de buurtbewoners kennen. Het werd een leegstaand groot huis in de Zeepziederijstraat, voor woning en praktijk. In de eerste jaren groeide het uit tot een cultureel-medisch project. De term ‘Medisch Huis’ bestond toen nog niet. Wel waren er geïntegreerde welzijns- en gezondheidscentra, maar dat model werd bewust niet gekozen. Het was te imposant en te bedreigend voor mensen die door armoede, sociale uitsluiting of negatieve ervaringen met hulpverlening het vertrouwen in medische professionals vaak hadden verloren.

Gezondheid én cultuur gaan hand in hand

Het begon met een klein medisch en paramedisch team en met de vzw ‘Gezondheid en cultuur – Santé et culture’, met als doel

het welzijn van iedereen te versterken, en in het bijzonder dat van bewoners in grote armoede. Het team luisterde veel en ging naar de mensen toe. Er kwamen gezinsuitstappen en groeps gesprekken om ‘om je eigen gezondheid te leren kennen’. Daarnaast was er de wekelijkse ‘Salle de Bien-Être’ of ‘Welzijnszaal’: een plek om je beter in je vel te voelen en jezelf, ongeacht leeftijd of levensweg, te herontdekken en te delen met anderen. Dat gebeurde via gymnastiek, yoga, samen eten, verjaardagen vieren en plezier maken. Een groep bereidde er ook de volksuniversiteit voor. Banden smeden – ‘créer des liens’ – was en blijft een kerndoel: tussen mensen, wijkbewoners, patiënten en professionals. Vanuit de overtuiging dat goede gezondheid niet alleen een zaak is van zorgverleners, maar van ons allemaal samen.

Toegang tot gezondheidszorg, een universeel recht

Vandaag zijn er medische huizen in vele steden in ons land, ook meerdere in Sint-Jans-Molenbeek. De forfaitaire betaling per maand, in plaats van per prestatie, houdt consultaties en groepsactiviteiten laagdrempelig, net als het warme onthaal en de meertalige communicatie, zowel online als op papier. Toch blijft de ongelijkheid in gezonde levensjaren en in toegang tot gezondheidszorg tussen mensen in armoede en mensen met middelen schrijnend, in België en wereldwijd. Daarom ondersteunt de internationale beweging het pleidooi voor Universal Health Coverage*: een universele gezondheidsverzekering voor iedereen tegen 2030. Want dat armoede ziek maakt, en ziekte arm, is onrechtvaardig. ●

Katia Mercelis

www.uhc2030.org

JARENLANG MEDESTANDER, NIEUW ENGAGEMENT

De dagelijkse leiding van ATD Vierde Wereld België is in september vernieuwd.

Bert Luyts blijft de vaste waarde in het Nationaal Team, Isabelle Maes en

Françoise De Boe namen andere taken op. Elena Flores trad toe.

Elena Flores verhuisde in 1987 van Barcelona naar Brussel om te werken voor de Europese Commissie. Nu ze met pensioen is blijft ze in Brussel wonen, samen met haar man Peter en hun kinderen Thabo en Nomusa. Reeds in Spanje deed Elena vrijwilligerswerk. In Brussel kwam ze in contact met ATD Vierde Wereld. "De strijd tegen armoede werd er niet herleid tot liefdadigheid, maar benaderd als een strijd voor mensenrechten en menselijke waardigheid", zegt ze. "Niet iets doen voor mensen in armoede, *in hun plaats*, maar samen met hen, dat sprak me aan." Vanaf 1992 ging Elena samenwerken met de militanten van de vierdewereldgroep in Sint-Gillis. Het was de periode van de opmaak van het Algemeen Verslag over de Armoede en de groep werkte rond het thema cultuur.

Een brug tussen job en vrijwilligersengagement

Elena zorgde jarenlang voor verbinding met het Europese niveau. Ze maakte deel uit van een netwerk van Europese ambtenaren die het werk en de standpunten van de vierdewereldbeweging bekendmaakten binnen de Europese instellingen. Binnen ATD maakte ze jarenlang deel uit van het animatieteam van de Franstalige Volksuniversiteit. Tussendoor nam ze deel aan internationale ontmoetingen zoals de Weken van gedeelde toekomst in München (1992) en in Pozo del Huevo nabij Madrid (1995). Over de Volksuniversiteit zegt ze: "Het is een plek van uitwisseling en leren, waar ruimte is voor ieders denken. Een plaats waar mensen met heel verschillende levenservaringen en opleidingen elkaar ontmoeten in wederzijds respect. Dat vraagt tijd, vertrouwen en echte luisterbereidheid, maar het is enorm verrijkend." In discussies binnen de Europese Commissie dacht ze bewust aan wat men-

sen met armoede-ervaring zouden vinden, nodig hebben of voorstellen. Dat hielp haar om structureel aandacht te blijven vragen voor economische ongelijkheid en voor rechtvaardigheid, en om anders te werken: meer luisteren, meer dialoog en meer respect voor uiteenlopende perspectieven.

De waarden van haar jeugd

Na haar pensioen wilde ze zich nog sterker engageren. In een uitdagende politieke context, met besparingen en afnemende solidariteit, blijft haar streven helder: blijven bouwen aan een samenleving waarin iedereen telt. Waar die gevoeligheid vandaan komt? "Ik groeide op in een arbeidersgezin met een sterk politiek bewustzijn, met zin voor rechtvaardigheid, rechten en respect voor iedereen, ongeacht zijn of haar sociale positie."

Bij de Europese Commissie was Elena de laatste jaren adjunct-directeur-generaal Economische en Financiële Zaken. Wat ze meeneemt in haar nieuwe rol bij ATD is haar ervaring met het leiden van teams, haar ervaring ook in onderhandelen. Ze vertegenwoordigde de EU bij internationale bijeenkomsten van de G20, het IMF en

de Wereldbank. Maar ook op haar ervaring met de Volksuniversiteit van ATD kan ze steunen: het werken met militanten, de dialoog met politiek verantwoordelijken. Ze vat het samen: 'Ik heb ervaring met het werken met zeer diverse mensen, het samenstellen van teams, het creëren van een samenwerking waarbij iedereen het beste van zichzelf kan geven.'

Hoe de armoedeproblematiek evolueerde

"Het wordt nu algemeen aanvaard dat het belangrijk is om mensen met armoede-ervaring te betrekken bij projecten en maatregelen om armoede te bestrijden", zegt Elena. "Maar er is nog een lange weg te gaan om echte participatie te garanderen. Armoede blijft bestaan, neemt zelfs toe en wordt door velen nog steeds gezien als een individueel probleem, terwijl het een probleem van de samenleving is."

Aarzel niet

Waarom ze hoopvol blijft en gemotiveerd om verder te doen: "Omdat ik ervan overtuigd ben dat een samenleving met grote ongelijkheden geen toekomst heeft. En omdat ik de kracht en energie zie van mensen die armoede hebben meegemaakt en elke dag vechten. En omdat wie het geluk had om te studeren en een interessante job te hebben, de verantwoordelijkheid heeft om bij te dragen aan een samenleving waarin iedereen zijn plaats heeft." Aan wie twijfelt om zich te engageren, geeft Elena de volgende boodschap mee: "Aarzel niet. De noden zijn groot, maar samen staan we sterker. En de banden die hieruit groeien, zijn duurzaam en waardevol." •

Evelien Lambrecht - M.T. Poppe

AAN DE ONDERKANT IS HET NIET GOED WONEN

Waarom raakt dit niet opgelost?

Geen urgentie

Op 5 december ging ik in de Universiteit Antwerpen naar de voorstelling van het Jaarboek 2025: een kanjer van meer dan 500 bladzijden. Het auditorium zat bomvol. Het panelgesprek ging over wonen, met drie deelnemers uit het werkveld en de schepen van huisvesting van de Stad Mechelen. Hun kijk hielp ons door de bomen het bos te zien, geholpen door de pertinente vragen van moderator Bernard Hubeau. Goed wonen voor iedereen: hebben we vooruitgang geboekt? Neen, integendeel, is de teneur. Enkel de schepen vond: 'Aan de ene kant gaat het slechter, aan de andere kant beter, afhankelijk van de invalshoek.' Verder onthoud ik wat de coördinator van het Vlaams Huurdersplatform zei: dat er bij het beleid geen gevoel van urgentie is voor het woonprobleem. En dat de alternatieve oplossingen veel versnippering kennen, waardoor veel energie gaat naar de opstart van initiatieven die al bij al kleinschalig blijven.

Zere plekken

Het jaarboek is een ware cijfergoudmijn. Armoede is een veelkoppig monster: inkomen en vermogen, uitkeringen, schulden, werk, onderwijs, huisvesting, gezondheid, maatschappelijke participatie, voedselbedeling. Overal zijn er zere plekken. Wonen is het thema dat in dit jaarboek uitgediept wordt. Dat onderwerp kent meer dan één zere plek. Daarom wordt gesproken over 'crises', in het meervoud: wooncrises en woningcrises.

Huurders en eigenaars

Is het allemaal kommer en kwel? Een groot deel van de Vlamingen is tevreden over hun woonsituatie en als de vrijetijdsindustrie een maatstaf is, geeft ook niet iedereen elke euro uit aan wonen. Inzoomen op cijfers, ontrafelen, hergroeperen, interpreteren, verbanden leggen: dat is wat de onderzoekers doen. ▶

▲ *Er is een beleid nodig dat zich volop richt op die mensen waarvoor wonen nu een groot knelpunt is. Meer sociale woningen zijn een must. Er staan in Vlaanderen 188.000 mensen op de wachtlijst. © Danial Zainudin*

Armoede en ongelijkheid. Jaarboek 2025

De Universitaire Stichting voor Armoedebestrijding (USAB) is een vereniging van de Universiteit Antwerpen. Ze stimuleert academisch onderzoek naar de oorzaken van armoede en mogelijke oplossingen. Aan de 34ste editie van het Jaarboek Armoede en Ongelijkheid werkten wetenschappers mee uit verschillende onderzoeksinstituten. Ook het Netwerk tegen Armoede en het Steunpunt armoedebestrijding zijn betrokken.

Je kan het jaarboek downloaden: tik in je browser 'usab' en je vindt meteen de juiste pagina van de UAntwerpen.

Ze stellen kritische vragen, nuanceren, hebben oog voor verschuivingen op korte termijn en voor de impact van schokken zoals Covid en de oorlog in Oekraïne, ze zoeken de trends op lange termijn? Vlaanderen kent al decennialang een groot aantal huiseigenaars. De laatste jaren blijft het aandeel eigenaars-bewoners stabiel rond 70%. Niet alle gezinnen met een hoog inkomen wonen in hun eigendom. Omgekeerd bevinden niet alle kwetsbare gezinnen zich op de huurmarkt. Neem de groep van mensen met een laag inkomen, de laagste 20%. In die groep is zelfs de helft eigenaar, 35% is private huurder en 15% is sociale huurder. De private huurmarkt is een jungle voor gezinnen en alleenstaanden met een laag inkomen. In tijden waarin verhuurders vaak een loonstrookje willen zien, staan zij achteraan in de rij.

Betaalbaarheid

Het wordt verontrustend als je naar de betaalbaarheidsrisico's kijkt. Die worden berekend met de 30%-regel: geef je meer dan 30% van je inkomen uit aan huur of afbetaling, dan is dat een risico. Met de energiekosten erbij wordt 40% als risicogrens genomen. De betaalbaarheidsrisico's voor de laagste inkomens zijn de laatste jaren duidelijk toegenomen. Bovendien is de 30%-regel maar een deel van het verhaal is. Het gaat er ook om hoeveel euro's je overhoudt na het betalen van je woonkosten en of dat in jouw situatie voldoende is om een menswaardig leven te leiden.

“De private huurmarkt is een jungle voor mensen met een laag inkomen.”

Een groot deel van de Vlamingen woont in een degelijke woning met voldoende comfort, ook al is er nog veel werk aan de winkel om de energienormen te halen tegen 2050. De meest kwetsbare groepen zijn oververtegenwoordigd in de woningen met structurele gebreken en andere tekortkomingen. In de slechtste woningen vinden we ook eigenaars-bewoners die misschien geen betaalbaarheidsrisico hebben omdat de woning afbetaald is of de toenemende inflatie die afbetalingslast tempert, maar ze hebben wel geen budget om noodzakelijke verbeteringen uit te voeren.

Dus ja, de schepen in het panel heeft gelijk: niet alles gaat slechter. Mooie nieuwbouwprojecten en stevige renovaties, je ziet het in het straatbeeld. Maar er tekent zich wel een toenemende ongelijkheid af. De andere panelleden hebben ook gelijk als ze zeggen dat het slechter gaat, want zij spreken vanuit de meest kwetsbare groepen.

De conclusie ligt voor de hand: er is een beleid nodig dat zich volop richt op die mensen waarvoor wonen nu een groot knelpunt is. Meer sociale woningen zijn een must. Er staan in Vlaanderen 188.000 mensen op de wachtlijst. Als iedereen die er recht op heeft zich zou inschrijven, wordt dat een wachtlijst van 250.000. De overheid moet een sterkere rol spelen, de markt alleen lost het niet op. Hier niet en in andere landen ook niet. Wonen moet gezien worden als een volwaardig onderdeel van sociale bescherming.

Geen politiek gewicht

Wisten we dat niet al? Pascal De Decker, socioloog en ruimtelijk planner, verwijst in zijn bijdrage in het jaarboek naar acties die twintig jaar geleden de woonproblemen in Gent aankaartten, en naar een conclusie van expert woonbeleid Luc Goossens uit 1985: het woonbeleid is naast de kwestie. Waarom veranderde er sindsdien nauwelijks iets? 'Niet omdat er geen mensen in woonarmoede verkeren, maar omdat ze blijkbaar noch een maatschappelijk noch een politiek probleem vormen.' De Woonzaak, een alliantie van zeventig verenigingen, legde die klacht voor aan een Europese instantie, die bevestigt dat voor vele Vlamingen het recht op wonen niet gerealiseerd is.

Averechts

Maar Pascal De Decker is er niet gerust in: het idee dat de meeste Vlamingen goed wonen, leeft zo sterk dat het maatschappelijk probleem klein lijkt, ook al is het leed groot voor de getroffen. Nieuwe wooninitiatieven gaan over betaalbaarheid of ze leggen de nadruk op duurzaamheid, nog andere nemen 'zorg' als invalshoek. En dan verschillen ze nog in hun aanpak. Dat helpt niet om politiek gewicht te geven aan de 'woonactie'. Integendeel, het werkt zelfs averechts. 'De reuzegrote gaten die markt en overheid laten, lijken (!) immers door de *civil society* te worden ingevuld.' De overheid beperkt zich tot het stimuleren van experimenten en projectjes'. En ze wil ook tegemoetkomen aan wat nieuwe spelers en marktpartijen vragen: minder regels. Sommige van de alternatieve pro-

jecten zijn betekenisvol en verdienen het om op grotere schaal uitgerold te worden, maar dat vereist engagementen op lange termijn, en dat spoort niet met de korte termijn van de politieke cycli.

Thuisloosheid bestaat ook in kleine gemeenten

In grote steden is de dakloosheid zichtbaar in straten en stations. Het zestiende en voorlaatste hoofdstuk van het jaarboek gaat over dak- en thuisloosheid in kleine gemeenten. Dakloosheid wordt pas sinds 2020 systematisch gemeten in België en dat brengt een omvangrijke groep in kaart in kleine steden en gemeenten. Er zijn de mensen die in caravans of chalets wonen. In Vlaanderen valt bovendien het hoge aandeel personen op dat in een instelling verblijft en die moet verlaten, zoals Fedasil-opvangcentra of psychiatrische ziekenhuizen. Er zijn de mensen die tijdelijk bij familie of vrienden verblijven, of in ruimtes die geen woning zijn. Een ruime benadering van het begrip dak- en thuisloosheid is nodig om de omvang van de problematiek te kennen en een beleid te ontwikkelen dat ook deze verborgen groepen bereikt.

“Wonen moet gezien worden als een volwaardig onderdeel van sociale bescherming.”

Pleidooi

Slecht wonen leidt tot tragische situaties en tot onbehagen. Het treft vooral kwetsbare groepen die ook al door andere processen getroffen worden. Voor jongeren is de start uiterst moeilijk. Lisa getuigde bij de voorstelling van het jaarboek: ze kon sinds haar 19de niet meer bij haar ouders terecht en logeerde jarenlang bij vrienden. Ze is nu 27, heeft een job en een klein appartement. Per maand houdt ze 400 à 500 euro over om te leven. Door heel het Jaarboek loopt een pleidooi voor een woonbeleid dat naast maatregelen op korte termijn ook de lange termijn niet vergeet. En dat eerst de problemen aan de onderkant aanpakt.

M.T. Poppe

PUBLIEKE DIENSTEN OP MENSENMAAT

Wat als publieke diensten hun gebruikers wat meer zouden vertrouwen? Voor sommigen klinkt het naïef. De uitzending van Christophe Deborsu ‘Sans boulot: tous fraudeurs?’ (‘zonder werk: iedereen fraudeur?’) insinueerde dat veel langdurig werklozen en langdurig zieken er de kantjes van af lopen... en dus moeten overheidsdiensten op hun hoede zijn voor allerlei creatieve vormen van misbruik. Er moeten duidelijke straffen boven het hoofd hangen van al wie het systeem wil ‘melken’, of geweld wil plegen tegen personeel van diensten: in de bus, in het OCMW, waar dan ook.

Structureel geweld en groeiende ongelijkheid

Zo worden we meegesleurd in het discours van ordehandhaving, terwijl het structurele onrecht blijft toenemen: de subsidiekransen naar grote industrieprojecten, Einsteintelescopen en deeltjesversnellers, naar militaire en fossiele industrie blijven massaal stromen terwijl gehakt wordt in werkloosheidsuitkeringen, studietoelagen, nascholing, opvang van migranten en daklozen en ontwikkelingssamenwerking. De kloof tussen de overheid en de kleine burger groeit. Is het niet dit ‘structurele geweld’ dat spanningen en zelfs criminaliteit uitlokt?

Vertrouwen werkt

Het tweejaarlijks verslag 2024-2025 van het Steunpunt Armoedebestrijding, waaraan ATD zoals steeds haar volle medewerking heeft verleend, pleit voor een hernieuwd vertrouwen tussen overheidsdiensten en burgers. Vooral mensen in armoede hebben dat vertrouwen nodig. In Nederland is de beruchte Participatiewet uit het jaar 2014, die allerlei verplichtingen, vernederingen en sancties kan opleggen aan werklozen en bijstandstrekkers, zopas hervormd: ‘experimenten met vertrouwen’ hebben aangetoond dat de resultaten op het vlak van integratie minstens even goed zijn en dat de relatie tussen diensten en gebruikers er sterk op verbeterd zijn. In ons land gaat het beleid nog steeds de meer repressieve richting uit. Rechten worden steeds voorwaardelijker, sancties veelvuldiger – alsof kwetsbare mensen per se randcriminelen zijn.

Een uitgestoken hand

De paradox: hoe meer voorwaarden om toegang te krijgen tot rechten en diensten, hoe minder zelfs mensen die aan alle voorwaarden voldoen hun rechten opvragen, gewoon omdat de aanvraag zo complex en indringend wordt dat je er de brui aan geeft. Zouden de tienduizenden geschorste langdurig werklozen

die dit jaar niet naar het OCMW zullen stappen, misschien kiezen voor meer armoede in ruil voor meer eigenwaarde? Laat alsjeblieft elk contactpunt van de overheid, in welke sector ook (onderwijs, vervoer, telecom, sociale zekerheid, OCMW, politie, justitie...) een uitgestoken hand zijn naar die verborgen kwetsbare burgers.

Digitalisering met menselijk gezicht

Ook de overheid gaat mee in de digitaliseringstrend. Die levert enorme efficiëntiewinsten op waardoor ze zuiniger en kwaliteitsvoller kan werken. We vragen, samen met het Steunpunt, dat die digitalisering ingezet wordt voor een proactieve toekenning van rechten: de overheid weet immers steeds beter waar de blinde vlekken zitten in het gebruik van rechten en diensten. Tegelijk bepleiten we dat men oog blijft hebben voor de digitale kloof, en dus andere contactkanalen zoals fysieke loketten en telefoonlijnen open houdt voor wie geen ervaren digitale gebruiker is.

“Hoe meer voorwaarden om toegang te krijgen tot rechten en diensten, hoe minder zelfs mensen die aan alle voorwaarden voldoen hun rechten opvragen.”

Een laatste belangrijk knelpunt betreft de rechtsbescherming van gebruikers. De drempels naar justitie zijn enorm: zowel financieel (het pro Deo-systeem is te beperkt) als wat het jargon en de wetgeving betreft. Er zijn instrumenten die werken: ervaringsdeskundigen tewerkgesteld bij de overheid, ombudsdiensten, en andere niet-gerechterlijke vormen van juridische bijstand. Veelbelovend zijn de diensten waar eerste- en tweedelijns rechtsbijstand onder één dak samenwerken. Al deze drempelverlagende maatregelen worden best opgeschaald. En begin vooral met een meer verstaanbaar taalgebruik.

Ides Nicaise

ACTIVITEITEN

Volksuniversiteit

18 april 2026

27 juni 2026

Ceremonie Brussels Straatdodencollectief

De jaarlijkse herdenkingsceremonie van het Straatdodencollectief in Brussel gaat dit jaar door op donderdag 28 mei om 11u in het stadhuis van Brussel. Tijdens deze gelegenheid herdenken we alle straatdoden van Brussel van het afgelopen jaar.

Een waardig afscheid voor alle Brusselse straatbewoners

Het Straatdodencollectief werd in 2005 opgericht door straatbewoners, vrijwilligers en werkers uit de daklozensector, betrokken burgers, ... ATD Vierde Wereld stond mee aan de wieg. De missie van het Collectief: ijveren voor een waardig afscheid voor Brusselse Straatbewoners. Als een dakloze of iemand met een verleden van op straat leven sterft, proberen zij familie of vrienden op te sporen. Zij zorgen er ook voor dat mensen van het collectief op de begrafenis aanwezig zijn. Bij sociale diensten en stadsdiensten bemiddelen ze om een waardige uitvaart te regelen.

www.mortdelarue.brussels.nl/

◀ De herdenkingsboom voor de Brusselse straatdoden staat op het Albertinaplein, vlakbij het Centraal Station.

